

кції Жовтневого парку був змінений якісний та кількісний склад клумбових насаджень, змінена їх структура у загальному парковому ландшафті. Так, за даними зеленбуду за березень 2004 року у Корпусному парку було висаджено багато молодих саджанців ялини колючої, кінського каштану, клену та ін.

Жовтневий парк, як і більшість парків міста, закладений ще на початку минулого століття, тому в його складі переважають природні елементи, але у зв'язку із сучасним оновленням зелених насаджень відбувається часткове знищення рослинного покриву та штучне насадження окультурених видів. Природні формації зберігаються переважним чином лише вздовж доріг, під старими деревами, понад парканами, між тротуарними плитами тощо. Наприклад, до оновлення Корпусного парку значною мірою були представлені формації пшінки весняної, барвінку малого, копитняку європейського. Зараз ці площі зайняті штучно висадженою газонною травою.

Декоративні види природної флори, які зростають у Жовтневому парку, є важливим резервом збільшення кількості садових декоративних рослин. Прикладом декоративних рослин є такі види як *Gaillardia pulchella* Foug., *Zinnia elegans* Jacq., *Buxus sempervirens* L., *Tagetes erecta* L., *T. patula* L., *Viola odorata* L., *Jasminum officinale* L., *Forsythia europaea* Dagen et Bald., *Datura stramonium* L., *Syringa vulgaris* L., *Parthenocissus quinquefolia* (L.) Planch., представники роду *Juniperus* L. та ін. Також до складу декоративних входять адвентивні види, зокрема *Calendula officinalis*, *Petunia × atkinsiana*, *Ricinus communis* L., *Canna indica* L., *Rudbeckia hirta* L., *Setcreasea purpurea* та ін. Декоративність багатьох із них є причиною їх знищення.

Жовтневий парк відзначається природною та культурною цінністю, має багату історію та неабияке значення для наукової діяльності, на його території активно здійснюється організація та проведення освітньо-виховної роботи. Тому парк представляє цінність у науковому, рекреаційному, культурно-естетичному та навчально-виховному значенні. Слід зазначити, що особливе місце посідає біоетичний аспект функціонального призначення Жовтневого парку. Це передбачає реалізацію низки завдань, які полягають у тому, щоб сформувати у населення бережливе ставлення до парку як до пам'ятки природи та архітектури, до природи рідного краю, виховати почуття патріотизму, любові до Батьківщини, допитливості, дослідницьких умінь і навичок.

ЗБЕРЕЖЕННЯ *GALANTHUS NIVALIS* L. НА ТЕРИТОРІЇ ЯРОШЕНСЬКОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ НА ВІННИЧЧИНІ

*Габаль А.М., Стецюк Н.О.
Полтавський ДПУ імені В.Г. Короленка*

Нині серед багатьох екологічних проблем досить гостро постає проблема збереження біорізноманітності, адже нехтування законами розвитку

природи, порушення та деградація навколишнього природного середовища на великих обширах, антропоцентричні підходи щодо використання природних ресурсів призвели до зникнення багатьох видів живих організмів на нашій планеті, багатьом із вцілілих – загрожує знищення. Це стосується, і рослин природної флори, які мають лікарські, харчові, декоративні властивості, або є вразливими щодо своїх біологічних особливостей.

Такими рослинами є ранньовесняні ефемероїди, що мають складні біологічні цикли розвитку, коротке надземне життя, за якого рослина повинна максимально фотосинтезувати протягом трьох-чотирьох місяців, адже більшу частину року вона проводить під землею, використовуючи запас поживних речовин. Багато з них мають лікарські, декоративні властивості, через що масово зриваються на букети. Це часто призводить до виснаження і зникнення популяцій у багатьох місцезнаходженнях. За свою привабливість, красу, втілення пробудження природи після довгого зимового сну рослини платять своїм життям. Серед таких рослин є і представники роду підсніжник.

Нині відомо 17 видів підсніжників, які поширені в Європі та Азії, тобто лише в межах Старого Світу. В інших частинах світу вони відсутні. На території України трапляються 3 види підсніжників: білосніжний, складчастий та Ельвеза. Найбільш поширеним вважається підсніжник білосніжний (*Galanthus nivalis* L.) – центрально-європейський неморальний вид, занесений до Червоної книги України [3]. Охороняється у природних заповідниках Медобори й Канівський та деяких заказниках Правобережжя. У Лівобережному Лісостепу і Степу відомі поодинокі знахідки [1]

Це – багаторічна трав'яниста цибулинна рослина 8-15 см заввишки. Стебло циліндричне з однією звислою квіткою. Листків два. Квітки сніжно-білі з шести пелюсток: 3 – зовнішні, більші за розміром, 3 – внутрішні, вдвічі коротші, з серцевидною виїмкою та зеленою смужкою по краю пелюсток. Цвіте в березні-квітні. Мезофіт. Весняний ефемероїд.

Підсніжник білосніжний, як і всі види роду, є лісовим ефемероїдом і домінантою ранньовесняних синузій. Це – світлолюбна рослина, і тому швидко відцвітає і закінчує плодоношення раніше, ніж з'являться листки на деревах, які перекриють сонячні промені. Це – вологолюбна рослина, що поселяється там, де навесні багато вологи, яку він під час вегетації накопичує про запас у багаторічній цибуліні. Підсніжник пристосувався до самозапилення, що обумовлено незначною кількістю комах-запилювачів у період квітання його, а значить незначною ймовірністю перехресного запилення комахами. Квітка підсніжника завжди нахилена донизу і при дозріванні струшений пилок завжди попадає на маточку, якщо до цього її не запилили комахами. Після відмирання листків відокремлений плід ще довгий час знаходиться на поверхні ґрунту, аж поки стінки коробочки не підсохнуть і не розкриються. У цей час дозрівають насінини і одночасно віддаляються від материнської рослини. Насіння підсніжника білосніжного кулясте, чорне, з принасіником. Рослина – міркеохорна. Підсніжник білосніжний – лікарська рослина, яка культивується з XIV століття. Її цибулини містять алкалоїд галантамін, який викорис-

товують для лікування нервових захворювань. Квітки підсніжника мають велике значення для ранньої взятки меду бджолами.

Підсніжник білосніжний загальнопоширений у горах Середземномор'я, проникає в Молдову та Україну. На території України приурочений до північно-західних регіонів (Карпати, Закарпаття, Передкарпаття, Правобережне Полісся, зрідка – Лісостеп, Степ). На півдні ареал виду обмежується областю поширення вологих тінистих грабових та дубово-грабових лісів.

Підсніжник білосніжний на території Вінницької області зростає в межах природного ареалу [2] і приурочений до угруповань листяних лісів із дубом, та грабом. У місцях, де він утворює багаточисленні синузії, створені природно-заповідні території, де охороняються і інші раритети флори. Оскільки цей вид є дуже чутливим до змін екологічних умов, він виступає індикатором на непорушеність або вцілість природних комплексів у відповідному місцезнаходженні.

Цей вид масово зростає на території Ярошенського ботанічного заказника місцевого значення, що знаходиться поблизу с. Мурафи на території Ярошенського лісництва, у світлих лісах та серед чагарників. За результатами моніторингових досліджень за популяцією підсніжника білосніжного на території заказника протягом 2002-2006 років виявлено, що чисельність його швидко зменшується внаслідок масового зривання на букети, викопування цибулин. На стан популяції також негативно впливають санітарні рубки дерев на території заказника, що передбачає заповідний режим заказника. До того ж, вид зникає внаслідок масового збирання квітів навесні і викопування бульбоцибулин. Основними заходами збереження цього виду в даному локалітеті є: обмеження заходів санітарного догляду лісу, їх наукове обґрунтування; контроль за дотриманням заповідного режиму на території заказника; урегулювання рекреації; повна заборона продажу букетів із рідкісних весняних рослин і стягнення за ці дії штрафних санкцій в повному обсязі згідно природоохоронного законодавства; посилення наукового контролю за станом популяції; проведення моніторингових досліджень за популяціями підсніжника звичайного. Реальні заходи щодо збереження цього декоративного і науково цінного виду не складні (не руйнувати місця зростання; не нищити під час квітування; в місцях масового зростання створювати природно-заповідні об'єкти; зберігати генофонд в культурі на території ботанічних садів та ін.) і залежать від кожного із нас, насамперед, від екологічної свідомості і екологічної культури людини, підвищення якої – одне із важливих завдань сучасної екологічної науки.

Література

1. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. – Полтава: Верстка, 2005. – С. 174.
2. Коваль Л.М. Атлас Вінницької області. – К., 2003. –306 с.
3. Червона книга України. Рослинний світ. – К., 1996.